

культури. М. Державіну за радянських часів розвитку богаристики належить пріоритет у з'ясуванні соціально-економічного підґрунтя цього процесу.

Таким чином, творчий спадок М. Державина у галузі історичної богаристики неможливо одозначно оцінювати. На першому етапі своєї діяльності дослідник зосередив увагу на історії болгарської діаспори в Російській імперії, у висвітленні життя якої його заслуги безсумнівні. Наступний етап характеризується комплексним підходом до з'ясування актуальних та складних для свого часу наукових проблем, які за радянської доби вперше були розглянуті саме в працях науковця, – економічний та соціальний розвиток середньовічної Болгарії, суспільна свідомість крізь призму релігійних та релігійно-містичних рухів, болгарське національне відродження як завершальна доба формування нації, вирішення національного питання. Йому належить ініціатива створення узагальнюючої праці з історії країни. Дослідник не зміг уникнути спрощеного соціологізму у з'ясуванні проблем етногенезу болгар, що стало, з одного боку, результатом захоплення слабкою у науковому відношенні теорією М. Марра, а з іншого – політичної заангажованості. Проте, в цілому для свого часу доробок академіка М. Державина безсумнівно був кроком уперед.

1. Лаптева Л.П. Два века славяноведения в России (к 170-летию создания славяноведческих кафедр в российских университетах) // *Славяноведение в России в XIX – XXI вв.* – М., 2007.
2. Горяинов А.Н. Славяноведы жертвы репрессий 1920 – 1940-х гг. Некоторые неизвестные страницы из истории науки // *Советское славяноведение.* – 1990. – № 2.
3. Жакова Н.С. Памяти выдающегося ученого слависта Н. С. Державина (к 100-летию со дня рождения) // *Вестник Ленинградского университета. Серия: история, филология, литература.* – 1978. – Вып. 1.
4. Аксенова Е.П. «Изгнанное из стен Академии»: Н. С. Державин и академическое славяноведение в 30-е годы // *Советское славяноведение.* – 1990. – № 5; Михеева В.В. Труд Н. С. Державина «Болгарские колонии в России» и его место в болгаристике // *III Дриновские чтения. Проблемы источниковедения, историографии, истории и культуры Болгарии, истории болгаристики: Тезисы докладов.* – Х., 1994; Наумов С.П. Болгарське середньовіччя (VII – XIV ст.) в дослідженнях радянських істориків // *Проблеми слов'янознавства.* – Вип. 24. – 1981; Пачев С.И. Колонии видинских переселенцев в Таврии в 60-е – 70-е гг. XIX в. // *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали.* – Т. 10. – Одеса; Велико Търново, 2009; Турков В.В. Научное наследие Н. С. Державина в изучении переселения бессарабских болгар на южнорусские земли в 60-х гг. XX в. // *Наукова спадщина М. Державина і розвиток слов'янознавства: Мат. міжн. наук. конф.* – Запоріжжя, 1995; Таранова В.Г. К оценке работ Н. С. Державина по проблемам ранней истории болгар // *Вопросы истории славян.* Вып. 6. – Воронеж, 1980; Хватов А.И. Академик Н. С. Державин и съветската българистика // *България 1300.* – София, 1983; Шанова З.К. Державинские чтения в Санкт-Петербургском университете // *Българистика.* – 2005. – № 11; та ін.
5. Державин Н.С. Болгарские колонии в России. – Т. 1. – София, 1914; Т. 2. – Петроград, 1915.
6. Державин Н.С. Наши задачи в области славяноведения // *Труды Института славяноведения АН СССР.* – Т. 1. – Л., 1932.
7. Державин Н.С. Албановедение и проблемы происхождения южных славян // *Советская этнография.* – 1940. – № 3; Його ж. Происхождение болгарского народа и образование Первого болгарского государства на Балканском полуострове // *Советская этнография.* – 1946. – № 1; Його ж. Славяне в древности. Культурно-исторический очерк. – Б. м., 1948; Його ж. Об этногенезе

древнейших народов Днепр-Дунайского бассейна (К истории древних славян) // *Вестник Древней истории.* – 1951. – № 1.

8. Советская историческая энциклопедия. – Т. 9. – М., 1966.
9. Державин Н.С. К вопросу о происхождении болгарского народа (Письмо в редакцию) // *Вопросы истории.* – 1952. – № 7.
10. Державин Н.С. История Болгарии. – Т. I: Происхождение болгарского царства и образование первого болгарского государства на Балканском полуострове. – М.; Л., 1945.
11. Таранова В.Г. Проблемы социально-экономической и политической истории Первого болгарского царства в освещении Н. С. Державина // *Вопросы истории славян. Социально-экономическое и политическое развитие зарубежных славянских народов в эпоху феодализма: Сб. научн. тр.* – Воронеж, 1985.
12. Державин Н.С. История Болгарии. – Т. II: Болгария времен первого и второго царств. – М.; Л., 1946.
13. Державин Н.С. История Болгарии. – Т. IV: Национально-освободительное движение в Болгарии (от конца X в. – до 1877г.). – М.; Л., 1948; Його ж. Иван Вазов. Жизнь и творчество. – М., 1948; Його ж. Христо Ботев поэт-революционер. – М., 1948; Його ж. Сб. ст. и исследований по славянской филологии. – М., 1946.

Samoylenko N.I. The history of the Bulgarian people in the scientific heritage of Nicholas Derzhavin. The article is devoted to study of the scientific activity of the well-known Russian and soviet scientist Nicholas Derzhavin his works about the Middle Age and the New Time period of the Bulgaria history are observed.

Key words: historiography, history of the Slavs, history of the Bulgarian people, Middle Age period of the Bulgaria history.

I. I. Савчук

ДЕКАБРИСТОЗНАВЧА ПРОБЛЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «УКРАЇНА»

У статті проаналізовано тематику досліджень з історії декабристського руху, представлену на сторінках журналу «Україна». З'ясовано внесок, оприлюднених на шпальтах часопису, публікацій у розробку декабристознавчої проблематики тогочасною історичною наукою.

Ключові слова: декабризм, українські декабристи, національний рух.

Декабристський рух, що мав неабиякий вплив на сучасників і наступні покоління, у першій третині ХХ ст. широко відображався істориками. Значний внесок у розвиток декабристознавчих студій зробили українські вчені у 1920-х рр., згадою 100-річчя повстання. Поглибленому вивченню декабристського руху в Україні також сприяла можливість використання нових архівних документів [1, 48]. Події першої третини ХІХ ст. знайшли своє трактування й на сторінках провідного українського видання – журналу «Україна». Декабристознавчі студії вітчизняних учених, опубліковані на шпальтах часопису, досі не були об'єктом самостійної дослідницької уваги. Виняток становить лише книга сучасних істориків Г. Казьмирчука й Ю. Латиша, в якій проаналізовано праці українських декабристознавців 1920-х рр. та розглянуто окремі розвідки, опубліковані в «Україні» за 1925 р. [2].

Свідченням серйозного зацікавлення редколегією часопису декабристами став вихід 1925 р. ювілейного номеру, присвяченого вказаній проблематиці. На думку Ю. Латиша, саме «Україна» вперше приділила історії декабристського руху окреме видання [1, 10]. Лейтмотивом цього числа стало, визначене М. Грушевським у передмові, стрижневе питання: українські декабристи чи декабристи в Україні? Це, згідно Г. Казьмирчука, поклато початок створенню оригінальної концепції українського декабризму, яку найбільш докладно розробили С. Сфремов та О. Гермайзе [2, 7]. У цьому ж

річищі написано праці Л. Добровольського, В. Міяковського, Ю. Оксмана та ін.

Декабристознавча проблематика, представлена на сторінках видання, передовсім висвітлювала низку дискусійних питань, пов'язаних з подіями на Сенатській площі. Більша частина публікацій на шпальтах «України» була присвячена окремим відомим представникам декабристського руху, зокрема дослідженню їхньої участі в повстанні Чернігівського полку. Так, ще 1907 р., коли часопис виходив під егідою УНТ, це питання отримало своє трактування у розвідці І. Павловського. Він подав короткі відомості про Я. Драгоманова, небожем якого був відомий історик М. Драгоманов. На основі архівних матеріалів, дослідник подав нові штрихи його біографії, які, здебільшого, стосувалися участі у декабристському русі [3, 218]. З 1924 р., коли журнал став провідним науковим органом Історичної секції ВУАН, постать декабриста Я. Драгоманова знову опинилася в центрі наукових зацікавлень дописувачів «України». Свідченням цього є розвідка С. Козлова, який подав нові факти з його життя [4, 109].

1922 р. у Петербурзі вийшла книга, за редакцією С. Штрайха, в якій опубліковано мемуари декабриста, учасника повстання Чернігівського полку М. Муравйова-Апостола та вміщено окремі епізоди з його біографії. Вона стала об'єктом прискіпливої уваги редакції часопису. Ретельно дослідивши зміст книги, декабристознавець Л. Добровольський відзначив, що значення цього видання полягало в необхідності синтезувати уявлення про особу М. Муравйова-Апостола як учасника Південного товариства, на основі його спогадів [5, 172]. Підсумовуючи, рецензент зауважив, що, незважаючи на повноту матеріалу, надалі нез'ясованим залишається питання про значення цієї особи в історії декабристського руху. Принагідно зауважимо, що сучасний історик М. Савичев, досліджуючи участь братів Муравйових-Апостолів у декабристському повстанні, звернув особливу увагу саме на постать Матвія. Вчений доводить, що він у перемовинах з Північним товариством часто виконував функції дипломатичного представника Південної управи [6, 113].

Звертався до постатей декабристського руху також історик-архівист В. Міяковський. Він дослідив зокрема діяльність К. Рилєєва. Увага до його особи, за словами вченого, зумовлена тим, що, разом із П. Пестелем, С. Муравйовим-Апостолом та М. Бестужев-Рюміним, він був одним із організаторів повстання [7, 57]. Історик довів, що, попри суворі репресивні заходи уряду впродовж 1826–1827 рр., в Україні частими були випадки пропаганди серед молоді творів цього декабриста. До речі, у сучасній науці побутує думка, що творчість К. Рилєєва мала вплив на світогляд Т. Шевченка, оскільки в таких його творах, як «Неофіти», «Юродивий» вчуваються декабристські мотиви [8, 54]. Наслідком поразки декабристського повстання, як зазначав В. Міяковський, стали масові арешти всіх, хто хоч якось був причетний до тих подій. На сторінках «України» дослідник, на прикладі В. Фурньє – француза за походженням і вчителя в сім'ї М. Раєвського, спробував розглянути політику урядових структур щодо учасників декабристського руху [9, 50]. Опрацювавши пласт історіографічних розвідок, присвячених цій проблематиці, співробітник «України» довів, що іноземний педагог, разом зі своїм учнем О. Раєвським, був членом таємної організації «Союз Благоденства» [9, 51–52]. В. Міяковський дійшов висновку, що масові арешти та переслідування тих, хто був причетний до декабристського руху, спрямовувалися на ліквідацію воєнної опозиції царській владі. Дослідник подав також списки осіб, заарештованих у справі причетності до

декабристського руху [10, 68–70], з'ясувавши, що серед підозрюваних був і В. Фурньє.

Працюючи з архівними документами секретної канцелярії Новоросійського генерал-губернаторства, Т. Слабченко (син відомого історика М. Слабченка) зазначав, що його увагу привернула справа губернiального катеринославського маршалка Д. Алексєєва. Місцева влада підозрювала останнього в причетності до діяльності Малоросійського товариства [11, 46]. На думку вченого, Д. Алексєєва, разом із членами таємної організації В. Лукашевичем і В. Тарновським, було заарештовано через підозру участі в революційному русі [11, 47–49].

Питання: «українські декабристи чи декабристи в Україні?», поставлене М. Грушевським, стало поштовхом і до наукової полеміки з російськими істориками-марксистами, які заперечували теорію українського декабризму [12, 3]. Зокрема українські дослідники обґрунтовували цю концепцію на шпальтах «України», намагаючись з'ясувати, яке значення мав декабристський рух для формування української політичної ідеології ХІХ ст. Одним із перших до вказаної проблематики звернувся О. Гермайзе, який прагнув дослідити марксистську інтерпретацію українського декабризму, мотивуючи це тим, що в першій третині ХХ ст. актуальним стало питання класової приналежності та ідеології учасників повстання [13, 25]. Він стисло охарактеризував погляди істориків-марксистів, зокрема М. Покровського, М. Ольминського та І. Рожкова. Дослідник зарахував декабристів до когорти інтелігенції, відірваної від інтересів поміщиків [13, 27], поділивши їх на дві групи: великі землевласники та збіднілі дворяни. Перша мала тісні зв'язки з державною культурою російського дворянства, інша – брала активну участь у діяльності Товариства об'єднаних слов'ян, яких учений і називав українськими декабристами [13, 34]. До них він відносив Я. Драгоманова, І. Сухінова, І. Горбачевського та ін. Підсумовуючи, професор акцентував увагу на тому, що декабристський рух не був загальноросійським революційним поривом, оскільки в історії громадських рухів українські декабристи відіграли не менш важливу роль, формуючи нову ідеологію української інтелігенції.

Протилежну позицію на шпальтах часопису щодо концепції українського декабризму висловив І. Рибаків. Він стверджував, що історична наука має право говорити лише про декабристів в Україні, а не українських декабристів. З цього приводу історик писав: «Чи була, проте, ця національна свідомість значним в революційному русі 1825 р. фактором, чи мали національні змагання тих часів дієве значення? На це питання мусимо рішуче відповісти: ні! Те, що ми знаємо про декабристів-українців – що на Україні народилися й на Україні виступили року 1825-го, не дає нам права говорити про їхні національні змагання» [14, 15–16].

Декабристознавча проблематика стала об'єктом ґрунтовного вивчення на початку 1920-х рр. і для професора Київського інституту народної освіти Л. Добровольського [15, 184]. Останній опублікував дві розвідки, присвячені декабристам. У першій учений дослідив зміст наукового збірника, редактованого Ю. Оксманом і Б. Модзалевським та виданого 1925 р. у Москві комісією, створеною при Пушкінському домі, що містив неопубліковані матеріали з декабристознавства [16, 39]. Інша розвідка – це спроба представити декабристський рух крізь призму української пісенної творчості. Так, учений зауважив, що, крім суспільно-культурної, деякі з пісень відіграли й громадсько-політичну роль [17, 71]. Він доводить, що події декабристського руху, зокрема повстання Чернігівського полку, знайшли своє відображення в пісенній творчості, проте наголошував, що це були

поодинокі пісні, які не залишили помітного сліду в настроях місцевих народних мас [17, 73].

Одним із напрямів наукової роботи редакційної колегії стали історіографічні огляди декабристознавчої літератури, що побачила світ з нагоди столітнього ювілею повстання. Так, Л. Добровольський зупинився на виданнях, що вийшли друком протягом 1925 – 1926 рр. Він зокрема систематизував їх за ступенем наукової значущості, додавши деякі зауваження. Серед них – «Алфавіт декабристів», виданий з ініціативи Центрального архіву РСФФР як перша частина серії архівних матеріалів, за редакцією Б. Модзалевського й А. Сіверса [18, 142-145]. Ця праця містила багато відомостей про масштаби декабристського руху, особовий склад його учасників, поіменні реєстри обвинувачених осіб, зокрема і членів Південного товариства. Наступна студія – «Семінарії по декабризму», написана М. Нечкіною і Е. Сказніним, була, згідно з оглядачем, систематичним бібліографічним каталогом, який мав на меті узагальнити науковий доробок із вказаної галузі за останні сто літ [19, 145-146].

Книга, написана В. Селівановим, як доводив Л. Добровольський, також була бібліографічним довідником, що, на відміну від каталогу згаданих авторів, містив більший обсяг літератури з декабристознавчої проблематики. Новизною книги російського вченого критик назвав публікацію мемуарної спадщини декабристів, а також загальних розвідок, присвячених знаковим постатям руху [20, 146-147]. На окрему увагу, за словами рецензента, заслуговує праця українського декабристознавця В. Базилевича як перше видання у цій царині українською мовою [21, 147-148]. Книга вітчизняного архівіста, на думку оглядача, крім самого тексту, містила також упорядкований бібліографічний довідник, що підвищує її наукову вартість.

Осмілюючи історіографічну діяльність Л. Добровольського в галузі декабристознавства, сучасна дослідниця О. Ляпіна вважає, що певні аспекти історіографічного огляду теми в працях Л. Добровольського так і залишилися нез'ясованими, оскільки інколи він не подавав належного аналізу, обмежуючись лише згадками бібліографічного характеру [15, 185]. Зрештою, для сучасних дослідників історії декабристського руху ці нарисні є надзвичайно цінним джерелом, позаяк дають можливість уявити цілісну картину розвитку вказаного напрямку історичних студій у 1920-х рр.

Одним із важливих завдань декабристознавчих студій, як доводив О. Попов, було вивчення історії виникнення осередків революційного руху. Розвідка вченого, опублікована на сторінках часопису, містила низку відомостей про Тульчин – центр декабристського руху в Україні. Автор стисло висвітлив історію міста, охарактеризував матеріальні пам'ятки, пов'язані з декабристами [22, 74-75]. Основну увагу він зосередив на питанні формування декабристського осередку в Тульчині. Дослідник стисло описав будинки, в яких проживали П. Пестель та О. Юшневський, подавши відповідні ілюстрації [22, 76-78].

Наприкінці 1930 р. «Україна» припинила існування, оскільки за науковими принципами та тематикою часопис ніяк не вписувався у концепцію нової, реорганізованої на засадах сталінського соціалізму, науки [23, 7]. В «оновленій» «Україні», яка з'явилася 1932 р., була надрукована стаття П. Кияниці «Національно-буржуазна легенда про декабристів», написана в річці більшовицької ідеології. У публікації зокрема стверджувалося, що українська буржуазна історіографія в особі М. Грушевського, О. Гермайзе та С. Єфремова вигадала «національно-буржуазну легенду» про декабристів [24, 73-74]. Предметом уваги історика-марксиста був уже згадува-

ний спеціальний номер «України», зміст якого викликав вульгарні напади П. Кияниці [24, 80]. Він особливо наголосив на тих моментах «буржуазно-націоналістичної легенди», що не відповідали офіційній ідеології. Це теорія самотності історичних процесів, що відбувалися в Україні, твердження про відірваність «українського декабризму» від загальноросійського декабристського руху, обстоювання генетичного зв'язку між декабристським рухом в Україні та цілісним процесом становлення українського націоналізму, існування могутніх впливів польських політичних настроїв на декабристський рух в Україні [24, 91]. Як зауважила сучасна дослідниця О. Юркова, П. Кияниця фактично розкритикував погляди М. Грушевського, С. Єфремова та О. Гермайзе, протестуючи проти «буржуазних і псевдомарксистських теорій», які суперечили офіційній лінії ЦК КП(б)У.

Підсумовуючи, зазначимо, що автори «України» порушили низку дискусійних питань з декабристознавчої проблематики. Публікації дослідників стали невід'ємною складовою вітчизняної історичної науки першої третини ХХ ст., оскільки торкалися малодосліджених питань, зокрема повстання в Україні Чернігівського полку та формування декабристської ідеології. Вихід ювілейного номеру журналу сприяв відновленню декабристознавчої полеміки та цілісному аналізу вказаної проблематики в історіографічному річчї. Питання, яке поставив М. Грушевський, – «українські декабристи чи декабристи в Україні?» – сприяло формуванню концепції українського декабризму, яка знайшла своє трактування в матеріалах часопису. Вона зводилася до визнання впливу українських традицій, історії та культури на формування світогляду багатьох членів таємних товариств, що діяли в Україні, а також впливу декабристських ідей на погляди діячів українського національно-визвольного руху, зокрема Т. Шевченка, членів Кирило-Мефодіївського товариства, М. Драгоманова та ін. [1, 181]. У сучасній історичній науці поняття «українські декабристи» отримало дещо інше трактування. Скажімо, Ю. Латиш вважає, що декабризм був поліетнічним феноменом, тому краще послуговуватися визначенням «декабристи-українці», «декабристи-росіяни», «декабристи-італійці» тощо [1, 161]. Щодо тематики публікацій варто зазначити, що найбільше уваги дописувачі українознавчого видання приділяли проблемам формування перших декабристських таємних товариств, повстанню Чернігівського полку, окремим відомим представникам руху, становленню ідеології декабристів та історіографічному огляду декабристознавчої літератури. Отже, декабристознавча проблематика, представлена в «Україні», дозволяє говорити про актуальність, порушених дослідниками 1920-х рр., засадничих питань декабристського руху, які стали історіографічним підґрунтям для сучасних студій.

1. Латиш Ю. Українська та російська історіографія декабристського руху в Україні (20-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.): Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2007.
2. «Українські декабристи чи декабристи на Україні?»: Рух декабристів очима істориків 1920-х рр. / Упор. Г. Казьмирчук, Ю. Латиш. – К., 2011.
3. Павловський І. Декабрист Я. А. Драгоманов // Україна. – 1907. – Т. II. – Кн. 2.
4. Козлов С. Дещо про декабристів Роменцини // Україна. – 1927. – Кн. 6.
5. Добровольський Л. Декабрист М. И. Муравьев-Апостол. Воспоминания и письма. Предисловие и примечания С. Я. Штрайха // Україна. – 1924. – Кн. 3.
6. Савичев М. Декабристи Муравйови-Апостоли (до 170-річчя створення Південного товариства декабристів) // Укр. іст. журн. (далі – *УІЖ*). – 1991. – № 3.

7. Міяковський В. Відгуки в Харкові та Києві на смерть Рилєєва // Україна. – 1925. – Кн. 6.
8. Казьмирчук Г., Латиш Ю. Рух декабристів: дискусійні питання та спроба їх розв'язання (до 180-річчя повстання) // УІЖ. – 2005. – № 6.
9. Міяковський В. Віктор Фурньє та родина Раєвських // Україна. – 1925. – Кн. 6.
10. Міяковський В. Список осіб, причетних до справ про таємні товариства // Україна. – 1925. – Кн. 6.
11. Слабченко Т. До історії «Малоросійського общества» // Україна. – 1925. – Кн. 6.
12. Грушевський М. 1825 – 1925 (До століття повстання декабристів) // Україна. – 1925. – Кн. 6.
13. Гермайзе О. Рух декабристів і українство // Україна. – 1925. – Кн. 6.
14. Рибак І. 1825-й рік на Україні // Україна. – 1925. – Кн. 6.
15. Ляпіна О. Л. П. Добровольський: штрихи до біографії // Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / За ред. Г. Казьмирчука. – К., 2007. – Т. 5.
16. Добровольський Л. Нове про декабристів на Україні // Україна. – 1925. – Кн. 6.
17. Добровольський Л. Деяко з відгуків подій 1925 – 1926 рр. в українській пісенній творчості // Україна. – 1925. – Кн. 6.
18. Добровольський Л. [Рец.:] Алфавит декабристов. Издание Централархива под редакцией и с примечаниями Б. Л. Модзалевського и А. А. Сиверса // Україна. – 1925. – Кн. 6.
19. Добровольський Л. [Рец.:] Нечкина М., Сказкин Е. Семинарий по декабризму // Україна. – 1925. – Кн. 6.
20. Добровольський Л. [Рец.:] Селиванов В. Декабристи 1825 – 1925 р. Систематический указатель русской литературы // Україна. – 1925. – Кн. 6.
21. Добровольський Л. [Рец.:] Базилевич В. Декабристи на Київщині // Україна. – 1925. – Кн. 6.
22. Попов О. В гнізді декабристів // Україна. – 1925. – Кн. 6.
23. Науковий часопис українознавства «Україна» (1907 – 1932): Показчик змісту / Упор. Р. Майборода, В. Врублевський. – К., 1993.
24. Кияниця В. Національно-буржуазна легенда про декабристів // Україна. – 1932. – Кн. 1 – 2.

Savchuk I.I. The problems of the decembristic criticism on the pages of the magazine «Ukraine». The researches of the Decembrist's movement on the pages of the magazine «Ukraine» are analysed. The contribution of the works published on the pages of the magazine in the elaboration of the Decembrist' criticism problems by the contemporary historical sciences is determined. **Key words:** Decembrist', Ukrainian Decembrists, national movement.

М. В. Стопчак

ІНТЕРНОВАНА АРМІЯ УНР У ТАБОРАХ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізована література радянського періоду з питань перебування інтернованих воїнів УНР у таборах країн Центральної Європи (1921 – 1924 рр.), охарактеризовані методологічні підходи радянської історіографії до висвітлення досліджуваної теми.

Ключові слова: інтерновані воїни УНР, Державний Центр УНР, радянська історіографія, Український Партизанско-Повстанський Штаб.

Достовірне і всебічне відтворення воєнного аспекту українського державотворення доби Української революції 1917 – 1921 рр. неможливе без належного висвітлення одного з найтяжчих періодів існування її Збройних Сил – часу інтернування в таборах країн Центральної Європи протягом 1921 – 1924 рр. Незважаючи на втрату території, Державний Центр УНР на чолі з головою Директорії С. Петлюрою зробив багато для того, щоб ідея українського державотворення не згасла для українців, що опинились під більшовицьким ярмом. Адже Держав-

ному Центру вдалося не лише зберегти від розпорошення важливий інструмент державотворення – Українську Армію, а й реорганізувати та переформувати її відповідно до умов інтернування, зробити її дієвим чинником у справі організації широко повстанського руху на окупованій ворогом території, підготовки до збройного антибільшовицького повстання.

На думку багатьох сучасних дослідників, що вивчають військову історію доби визвольних змагань 1917 – 1921 рр., найкраще з досвіду військової діяльності Державного Центру УНР в умовах інтернування Української Армії повинне прислужитись справі розбудови збройних сил незалежної України. «Весь досвід військової діяльності Уряду УНР на чужині у справі збереження та реорганізації інтернованої Української Армії, – наголошує І. Срібняк, – впровадження фахово-спеціального навчання, налагодження культурно-освітньої роботи серед військ повинен бути ретельно вивчений і служити практиці сучасного військового будівництва в Україні» [1].

Варто зазначити, що за роки незалежності вітчизняними істориками створено чимало узагальнюючих і монографічних праць, брошур, статей, захищено низку дисертацій з різноманітних аспектів діяльності української військової еміграції 1919 – 1924 рр., зокрема й у «габоровий» період. Проте, їх аналіз засвідчує, що, попри значне просування у дослідженні зазначеної теми, досі мають місце спроби запозичувати з радянської історичної науки і обстоювати застарілі ідеологічні штампи щодо напрямів і підсумків цієї діяльності. Це призводить до появи неадекватних історичним реаліям висновків. Звідси випливає необхідність наукового історіографічного осмислення методологічних підходів радянських істориків до висвітлення діяльності української військової еміграції під час її перебування у таборах країн Центральної Європи.

У сучасній українській науці відсутні праці, які б комплексно аналізували публікації радянських авторів, присвячені зазначеній проблемі. Як правило, вітчизняні фахівці обмежуються у своїх монографіях, статтях, дисертаціях короткими історіографічними сюжетами, у яких резюмують крайній суб'єктивізм радянських істориків при висвітленні досліджуваної проблеми, наголошують, що радянські автори або замовчували позитивний досвід діяльності Державного центру УНР на чолі з С. Петлюрою в умовах інтернування українських вояків, або розцінювали цю діяльність як прислужництво на користь «імперіалістичних держав», тобто, цілком негативно [2 – 5]. Недостатнє вивчення теми у сучасній історіографії й зумовило її вибір, як об'єкту наукового аналізу. Автор поставив за мету комплексно проаналізувати науковий доробок радянських істориків з проблеми діяльності Державного центру УНР в умовах інтернування українських вояків протягом 1921 – 1924 рр. і на цій основі з'ясувати основні тенденції і складові концепції радянської історіографії із зазначеної теми.

Слід зауважити, що радянська історіографія за більш, ніж 70-річну історію існування, накопичила певний обсяг матеріалу з досліджуваної теми. Зокрема, вона привертала увагу радянських істориків в контексті боротьби більшовиків з повстанським рухом, який розгортався в Україні під гаслами УНР. Вже 1921 р. у Харкові вийшли дві збірки дипломатичних документів та матеріалів, мета яких полягала у тому, щоб показати недружню позицію щодо Радянської держави польського та румунського керівництва, яке допомагало українській (в т.ч. і військової) еміграції [6; 7]. У 1920-х рр. вийшла низка праць переважно мемуарного характеру, які належали колишнім партійним та військовим керівникам Радянської держави, що боролись проти повстансько-партизан-